

УДК 664.788.57.086 (477.73)

Особливості вирощування соризу в умовах Миколаївщини

Г.Т. Федорович

Миколаївський державний аграрний університет

Наведені дані досліджень впливу факторів зовнішнього середовища, ланки сівозміни, фону живлення на врожай зерна соризу за вирощування в Миколаївській області.

Вступ. У зоні ризикованого землеробства, до якої відноситься Миколаївська область, де 7 років із 10 напівпосушливі, а кожні 3-4 посушливі, велике значення має вибір посухостійких культур, здатних формувати в екстремальних умовах сталі врожаї з високою якістю зерна [8].

Цим вимогам повністю відповідає сориз – культура універсального використання з високими і сталими врожаєми зерна, посухостійка, жаровитривка, відносно невибаглива до ґрунтів, технологічна [2].

Впровадження соризу у виробництво дозволить підвищити валовий збір зерна круп'яних культур і розширити їх асортимент [1].

Відсутність науково - обґрунтованої технології вирощування соризу – одна із причин повільного розширення посівних площ, тому її розробка набуває актуального значення [6].

Проте, для одержання високих урожаїв недостатньо знати можливості культури, тобто те, що вона може дати землеробу, важливо знати специфічні властивості, щоб максимально їх задовольнити в процесі вирощування [7].

Аналіз останніх публікацій. Рослина соризу здатна ефективно використовувати поживні речовини з ґрунту, так як володіє глибоко проникаючою кореневою системою та хорошою всисною здатністю корінців, які використовують вологу і важкорозчинні сполуки поживних речовин із менш доступних для інших культур шарів ґрунту. Для утворення одиниці сухої речовини рослина соризу витрачає у 2,5-2,6 рази менше води ніж кукурудза, соняшник, ярий ячмінь.

Для формування однієї тони зерна сориз виносить 18-20 кг азоту, 8-9 кг фосфору і 25-27 кг калію. Тому при вирощуванні на бідних ґрунтах бажано вносити добрива [5].

Добре реагує на підживлення аміачною селітрою або кров'яком 1:10.

Хоча рослина соризу здатна формувати на бідних землях задовільний урожай, бажано використовувати потенціал цієї культури, тому найбільш ефективною дозою, за даними експериментальних досліджень, являється $N_{30} P_{30} K_{30}$ під основний обробіток ґрунту [2].

В умовах зрошення за останні десять років урожайність зерна коливається в межах 69,9-82,0 ц/га, без зрошення – 25,0-57,4 ц/га [5]. Зрошені землі мають перевагу в тому випадку, коли є можливість провести полив до і після сівби соризу [7].

Сориз особливо невимогливий до ґрунтів та місця в сівозміні, але кращими ґрунтами для нього є чорноземи, супісчані та суглинкові ґрунти. Не варто забувати про високу солестійкість рослин соризу і їх властивість частково розсолювати солонцюваті та засолені ґрунти.

Враховуючи, що в Україні в південній та степовій зонах нараховується більше 1 млн. га солонцюватих і засолених ґрунтів, доцільність вирощування соризу очевидна. [2]

Сориз розміщують у польовій сівозміні після зернових колоскових та деяких просапних культур (картоплі, гарбузових, цукрового буряку).

Не рекомендується розміщувати сориз після соняшника, суданської трави, цукрового та віничного сорго для уникнення падалиці [3].

При вирощуванні соризу необхідно також уникати дуже засмічених осотом і пирієм полів, а також де багато падалиці пшениці, так як знищення тобто «вичісування» їх приведе до висушування ґрунту і зробить його мало придатним для сівби [6].

Сориз є рослиною короткого дня, відносно теплолюбивою, насіння проростає при температурі ґрунту на глибині 10 см 12-14°C. Сходи соризу не витримують короткочасних заморозків, на них негативно впливає весняний холод. В силу цих особливостей, сориз висівають в пізні строки (разом з кукурудзою, просом), добре протистоїть повітряній та ґрунтовій посухам [2].

Важливою особливістю соризу є повільний розвиток його в початковому періоді росту. За слабкої конкурентоздатності по відношенні до бур'янів у перші три тижні (рослини вкорінюються, щоб витримати літню посуху та стійкість до бур'янів) сориз дуже вимогливий до чистоти поля, тому у цей період його необхідно захистити від бур'янів [2].

Отже, можна зробити висновок, що сориз рослина високої культури землеробства. Знаючи фактори, які впливають на ріст і розвиток рослин можна отримувати віддачу щедрим урожаєм цієї культури.

Методика досліджень. Польові досліді проводили на протязі 2004-2006 р.р. на полях дослідного господарства МДАУ «Сонячне». Ґрунт дослідних ділянок – чорнозем південний залишково-слабо солонцюватий, важко-суглинковий. У орному (0-30 см) шарі ґрунту містилося гумусу 3,1-3,2%, забезпеченість рухомими формами азоту і фосфору – середня, калію – висока, рН ґрунтового розчину 6,8-7,0.

Клімат зони досліджень помірно континентальний, характеризується нестійким зволоженням, великим притоком тепла та високою вологостійкістю

повітря. Гідротермічний коефіцієнт за Селяниновим складає 0,6-0,7, що свідчить про те, що випаровування значно перевищує надходження вологи за рахунок атмосферних опадів, внаслідок чого створюється негативний водний баланс.

Погодні умови в роки досліджень різнилися між собою, що певною мірою позначилось на ефективності дії мінеральних добрив та загальній продуктивності культури.

Дослідження проводили у ланках сівозмін з різною насиченістю їх зерновими, бобовими та соняшником з гібридом соризу Оксамит. Виведений шляхом гібридизації і районований з 2001 року. Характеризується високою посухостійкістю та жаростійкістю. Рослини низькорослі (85-90 см). Зерно округло-овальної форми, світло-жовтого кольору, склоподібне, без плівок. Маса 1000 зерен – 28-32 г. Рослини в повній стиглості зерна зберігають соковиті стебла.

Дослідження та всі визначення проводили згідно методичних вказівок, посібників та ДСТУ.

Результати досліджень. Проведені дослідження показали, що на врожай зерна соризу більш істотно впливає фон живлення порівняно з ланкою або чергуванням культур у сівозміні (табл. 1).

Таблиця 1. Вплив ланки сівозміни та фону живлення на врожайність зерна соризу (ц/га, середнє за 2004-2006 р.р.)

Ланка сівозміни (фактор А)	Фон живлення (фактор В)			
	Без добрив	Солома + N ₁₀ + + N ₂₀ P ₂₀ K ₂₀ + N ₃₀	Рекомендована норма N ₆₀ P ₄₀	Середнє по фактору А
Горох – ячмінь озимий - сориз	38,8	47,3	48,6	43,9
Соняшник – ячмінь озимий - сориз	33,8	44,2	45,5	41,2
Кукурудза – ячмінь озимий - сориз	34,0	45,7	46,7	42,1
Ячмінь ярий - кукурудза - сориз	32,8	43,2	45,0	40,4
Пшениця озима – соняшник - сориз	31,1	42,8	44,7	39,5
Середнє по фактору	33,5	44,6	46,1	
НІР ₀₅ , ц/га	А 0,51-1,20 В 0,95-1,90 АВ 1,34-2,70			

У середньому по всіх попередниках без добрив урожайність зерна соризу була сформована на рівні 33,5 ц/га. За внесення в ланці сівозміни соломи з N₂₀ (дя кращого розкладу) та N₄₀ P₄₀ перед сівбою вона зросла до 44,6 ц/га, що на 11,1 ц/га або 33,1% більше, а на фоні рекомендованої норми добрива - N₆₀ P₄₀ показники склали відповідно: 46,1; 12,6 та 36,7%.

Роль попередника за отриманими даними, була менш значною. Наприклад, без добрив урожайність в середньому за 3 роки коливалася в межах 31,1 ц/га (після соняшника) до 35,8 ц/га (після пшениці озимої, що висівали по гороху).

Різниця між максимальним та мінімальним значенням склала 14,4%.

Дещо вищий урожай сформувався на фоні рекомендованої норми добрив, залежно від попередника він коливався від 44,7 ц/га (найменше значення) до 48,6 ц/га (найбільше значення), тобто різниця знаходиться на рівні лише 8,7%.

Слід зазначити, що за однакових норм мінеральних добрив дещо меншою врожайність соризу формується по фоні заробки в ґрунт соломи у якості органічного добрива. Високий вміст у ній целюлози вимагає додаткового застосування азотного добрива для живлення мікроорганізмів, які розкладають солому і за наявності в ґрунті субстрату інтенсивно розмножуються. В наших дослідженнях рекомендовану норму цього елемента живлення (а саме N_{60}) ми поділили на два строки внесення: N_{20} при заорюванні соломи та N_{40} перед сівбою. Хоч урожайність зерна соризу в цьому варіанті дослідів дещо знижується, проте значно покращуються основні показники родючості ґрунту, а закріплений тимчасово азот буде використаний наступними після соризу культурами.

Аналогічна залежність у рівнях урожаїв зерна соризу від фонів живлення та попередника простежувалася в усі роки досліджень. Проте, вони істотно різнилися під впливом погодно-кліматичних умов, що чітко ілюструє рисунок.

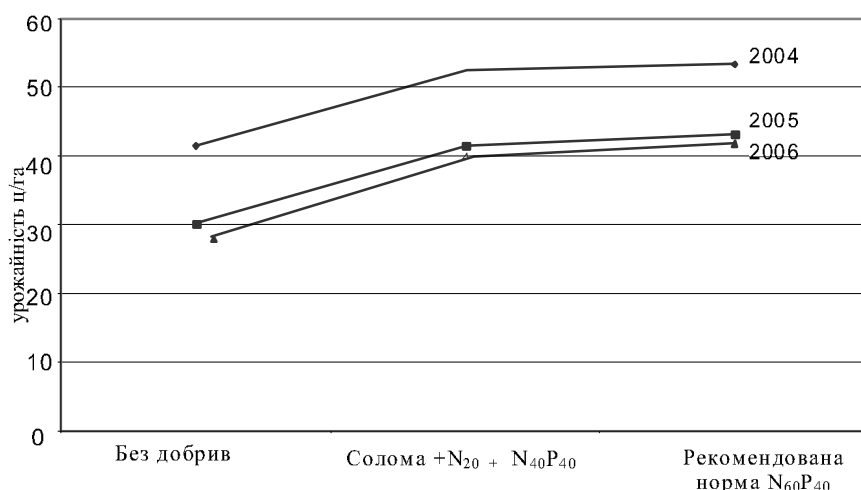

Рис. Урожайність зерна соризу залежно від умов років досліджень та фонів живлення (у середньому по фактору ланки сівозміни), ц/га

Так, найвища врожайність зерна соризу сформована у 2004 році, який був найсприятливішим за зволоженням. Без добрив вона склала 41,5 ц/га, на фоні заробки соломи + N_{20} + $N_{40}P_{40}$ до сівби – 52,5, а рекомендованої форми добрив $N_{60}P_{40}$ – 53,4 ц/га. У послідувачі 2005 та 2006 роки продуктивність зерна соризу була близькою, проте дещо вищою (у середньому на 1,5 ц/га) у 2005 році. Залежність урожайності культури від попередника була незначною.

Таким чином, вирощувати сориз в умовах Миколаївської області ефектив-

но. За середньої забезпеченості ґрунтів елементами живлення залежно від погодних умов років навіть без добрив він формує врожайність на рівні 30-40 ц/га зерна, а за їх внесення в оптимальній рекомендованій нормі $N_{60} P_{40}$ - 41,8 – 53,4 ц/га. Жодна з ярих культур і особливо у гостро посушливі роки не здатна забезпечити такого рівня продуктивності.

Література

1. Програма «Зерно України 2008-2015» - Мінагрополітики України. Держдепартамент ринків рослинництва. – К. 2007. – 38 с.
2. Дремлюк Г.К. Сориз культура третього тисячелеття. Право на жизнь. 2000. – С. 5-121.
3. Дремлюк Г.К., Топал І., Влащенко В. Сориз. Умови успіху.// Пропозиція. – 2004. – № 4. – С. 56-57.
4. Макаров Л.Х., Шукайло С.П. Сориз – цінна круп'яна культура.// Зрошуване землеробство. – 1998. – Вип. 41 – С. 76-77
5. Дремлюк Г.К., Гамандій В.Я. Сориз – нова круп'яна культура.// Електронні вісті. – 2005. (№ 2176-20,11)
6. Шукайло С.П. Влияние уровня минерального питания на рост и развитие сориза в неполивных условиях юга Украины.// Таврійський науковий вісник. – Херсон. – 1997. – Вип.1, ч.1 – С. 615-616.
7. Макаров Л.Х., Снитіна С.М., Морару Г.А., Скорий М.В., Юрков О.В. Сориз у південному Степу України. // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2007. - № 3. – С. 22-24.
8. Карацук Г.В. Вплив мінеральних добрив на накопичення надземної біомаси рослинами соризу в умовах зрошення півдня України. // Таврійський науковий вісник. – Херсон – 2000. – Вип. 33 – С. 58-63.
9. Посунько В.М. Наслідки глобального потепління клімату для землеробства. //Дім, сад, огород. – 2006. - № 6. – С. 22-23.

Приведены данные исследований о влиянии факторов внешней среды, звена севооборота и фона питания на урожай сориза при выращивании в Николаевской области.

The data of researches about influencing environmental factors, of crop rotation and background of a feed on productivity sorize are adduced at cultivation in the Nikolaev area.